

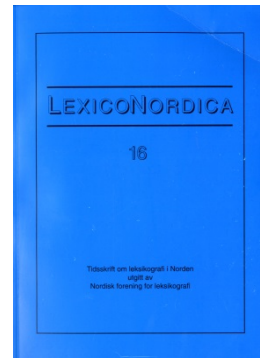
LexicoNordica

Titel: Replik til Loránd-Levente Pálfi og Karin Wolgasts kritik af *Gyldendals Teaterleksikon* i *LexicoNordica* 15

Forfatter: Alette Scavenius

Kilde: LexicoNordica 16, 2009, s. 399-405

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>



© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Alette Scavenius

Replik til Loránd-Levente Pálfi og Karin Wolgasts kritik af *Gyldendals Teaterleksikon* i *LexicoNordica* 15

Denne replik er skrevet af en hovedredaktør, som hverken er leksikografiteoretiker eller informationsteoretiker, men som måske undervejs blev en slags dokumentalist. Under alle omstændigheder et fagmenneske, som er glad for sit værk og glad for den overvældende modtagelse, det har fået, ikke mindst i *LexicoNordica*.

GTL er blevet anmeldt vidt og bredt i Danmark og de nordiske lande, primært i dagspressen samt i de få teaterfaglige tidsskrifter, der findes. Anmeldelsen i *LexicoNordica* blev derfor imødeset med særlig interesse, fordi det leksikografiske grundlag for GTL's udformning har stået noget i baggrunden i forhold til det teaterfaglige og været mindre teoretisk funderet, end man måske kunne ønske. Udgangspunktet har i højere grad været baseret på en behovsanalyse, dels af vores kernelæsere, dels af formidlingen af vores fag.

I det indledende vil jeg redegøre for motivationen for at gå i gang med arbejdet samt de overvejelser, der ligger til grund for selektionsprincipperne. Herefter vil jeg gennemgå de indvendinger, der fremgår af anmeldelsen, og forsøge at give en baggrund for resultatet.

Der findes hundredvis af opslagsværker om teater på alverdens sprog, som et langt stykke hen ad vejen opfylder behovet for hurtig, kondenseret information om personer, begreber, genrer osv. – men ingen af dem med en dansk vinkel. Alle leksika har fx udførlige artikler om Shakespeare, men ingen, naturligt nok, med den betydning, han har haft i Danmark. Hvad betød Brechts eksil i Svendborg for dansk teater, og hvorfor siger vi på dansk ”jetlagrepertoire” (: et repertoire af kopiforestillinger, som danske teaterdirektører henter hjem fra New York – med deraf følgende jetlag), når udtrykket slet ikke findes på engelsk? Udgivelsen af Kvam et al. (1992–1993) var et stort skridt i retningen af en samlet beskrivelse af dansk teater, men på trods af fyldige registre er informationerne ikke bearbejdet leksikografisk, og bogens præmis var desuden en historisk beskrivelse mere end et forsøg på at kortlægge dansk teater. Bogen er for øvrigt uopdrivelig i dag.

GTL er et langt stykke hen ad vejen inspireret af Schepelern (1995) og Gravesen/Knakkegaard (2003), om end arbejdet med GTL på udgivelsestidspunktet for sidstnævnte værk var forholdsvis langt fremme. Dertil kommer en lang række udenlandske opslagsværker som Kennedy (2003), Banham (1995), Sucher (1999), Brauneck/Schneilin (1992) samt Corvin (1998). Alle teateropslagsværkers moder, den italienske *Enciclopedia dello spettacolo* (1975–1978) er med sine ni bind lagt an på et så ambitiøst niveau, at den ikke kunne blive retningsgivende for GTL, men måtte stå tilbage som en inspirationskilde. Under alle omstændigheder er GTL væsentligt gentænkt i forhold til disse værker.

Arbejdet med GTL strakte sig over otte år, fra 1999, hvor de første møder med Gyldendal blev afholdt, til 2007, hvor værket udkom. Selve skrive- og redigeringsarbejdet varede knap fem år. Forfattergruppen voksede fra 25 til 55, sekretariatet fra én halvdagsansat til fem fuldtidsansatte, hvortil kom en konsulentgruppe på tre, en billedredaktionsgruppe på tre, en it-ansvarlig, tre korrekturlæsere, samt forlagets redaktør og grafiker.

For overhovedet at kunne fastlægge værkets overordnede principper var det vigtigt at definere dets målgruppe. Og det var i virkeligheden ret enkelt: Ifølge Danmarks Statistik sidder der godt tre millioner tilskuere i de danske teatre om året, og hvis blot én procent af disse billetkøbere var nysgerrige efter at vide mere om det, de skulle se, havde vi vores læsere. Teatergængere er generelt ret aktive folk, de organiserer sig gerne i teaterforeninger og amatørteatergrupper, som der findes rigtigt mange af ude i landet. Dertil kommer højskoler, universiteter, aftenskoler, medier, biblioteker osv. – samt, selvfølgelig, teaterfolk, som arbejder professionelt med teater. Mange begynder med teaterarbejde som ret unge og er på fuldstændig bar bund, men også garvede teaterfolk, har det vist sig, har undertiden store huller i deres viden. Kort sagt: GTL er (og har fra begyndelsen været) tænkt til folk med en grundlæggende interesse for teater.

Det var med dette udgangspunkt, selektionsprincipperne blev fastlagt. Det var vigtigt at komme hele vejen rundt om teaterbegrebet og beskrive det fra alle mulige vinkler – også de skæve. Biografierne og teaterhistorien gav sig selv, men teoretiske, videnskabelige, tekniske og praktiske artikler var også i fokus; ligeledes begrebsartikler. Meget teaterarbejde hviler på en indforstået kodeks, som det er værd at lukke op for. Og sidst, men ikke mindst, skulle det også være spændende. Det skulle være spændende at skrive og at læse, og læserne skulle lokkes ind i teksterne og få lyst til at bladere videre til lettere artikler som fx **Teater-**

slang, Overtro, Genfærd, Mad og teater osv. Værkets seriøsitet kunne aldrig undergraves af et glimt i øjet – tværtimod.

GTL's fokus ligger på Danmark og det nye og det nære, dvs. jo længere vi gik tilbage i tiden, og jo længere vi bevægede os væk fra Danmark, des tyndere blev området dækket. Således skulle fx latinamerikanske teatergrupper og kunstnere være meget højt estimerede for at finde vej til vore spalter.

Problemerne lå dog primært ved udvælgelsen af de danske kunstnere, for her gør flere forhold sig gældende: Man kan ikke se bort fra, at det er meget vigtigt for de fleste danske scenekunstnere at optræde i GTL, og at det kan virke sårende på dem eller ligefrem være undergravende for deres måske i forvejen vanskelige karriere, hvis de ikke var omtalt i bogen – også over for deres kolleger. Som bekendt kan fravær være meget mere sigende end tilstedeværelse. Det var uundgåeligt, at kvalitative vurderinger blev en del af udvælgelsen, om end vi også forsøgte at honorere folk for en lang karriere. For eksempel har en ensembleskuespiller fra Folketeatret formentlig ikke flyttet hegnspæle i teaterhistorien, men ved aften efter aften i en måske 40-årig karriere at have stået på scenen er vedkommende blevet set af flere millioner mennesker, for hvem det kan have været en oplevelse, om end af de mindre. Det ville være arrogant ikke at honorere en sådan indsats. Et andet parameter var den forhadte ”*Se & Hør*-effekt”; det er vel næppe ubekendt, at nogle skuespillere optræder mere i ugebladene, end de gør på landets scener, og læserne ville undre sig over, at denne og hin ”kendte” skuespiller ikke var at finde i GTL. Endelig var der afgrænsningerne i forhold til film, musical, dans og ballet, hvor de kunstnere, som primært optræder i de genrer, ikke er kommet med.

Ganske som forudset udeblev reaktionerne da heller ikke; sårede kunstnere dukkede op med en følelse af, at deres karrierer blev nedvurderet, hvilket desværre i nogle tilfælde også var sandt. Det er dog de færreste udeladelser, der ikke kan forsvares.

Og nu til selve anmeldelsen. Som allerede nævnt er GTL blevet anmeldt i meget vid udstrækning, og der har været meget langt mellem de sure miner. At finde fejl er enhver anmelders fornemste opgave, og det har da heller ikke været umuligt; andet ville også have været usandsynligt med så stort et værk. Superlativerne i *LexicoNordica* var dog blandt de mere eksplicitte, og vi har alle rødmende taget imod dem. Ligeledes har indvendingerne været så langt de mest interessante, og det er mig en fornøjelse her at kunne redegøre for dem.

At GTL hævder at være det første danske teaterleksikon (som det hedder på omslaget og i artiklen **Teaterleksikon**, s. 877–878), er en fejl af de mere beklagelige. Kaj Nielsens *Teaterordbog* fra 1951 har helt klart undgået min opmærksomhed, og sin lidenhed til trods – bogen er på 76 sider og i lommeformat – må den indtage pladsen som det første danske teaterleksikon.

Angående kreditering og biografering af bidragydere: Det har aldrig været til diskussion, at alle artikler skulle signeres – dette i modsætning til Schepelern (1995) og de mindre artikler i *Den Store Danske Encyklopædi* (1994–2001). Bidragyderne fik stillet til opgave inden for de rammer, der nu en gang er et leksikons, at skrive indlevende og personligt, og de skulle kunne vedkende sig artiklerne. Det er ganske nyttigt for læserne at vide, hvem der har skrevet, og i biografierne over bidragyderne at kunne læse, på hvilken baggrund en given artikel er blevet til. Endelig har bidragyderne været så elendigt lønnede, at en ordentlig kreditering af deres arbejde var det mindste, jeg kunne tilbyde. Listen over bidragydere på bagsiden af smudstitelbladet er sat alfabetisk efter signaturen, så den er nem at finde. Samme tanke ligger bag rækkefølgen af biografier på s. 1095, men indrømmet, man kunne også have valgt den måske mere gængse praksis med efternavne først. Signaturens placering umiddelbart efter artiklernes brødtekst og før petitlinjen er besluttet ud fra et æstetisk og pladsmæssigt hensyn. En enkelt bidragyder var meget utilfreds og mente, at placeringen signalerede, at petitlinjerne ikke var bidragyderens værk, men derimod redaktørens. Der var ikke stor tilslutning til det synspunkt, og grafikerens argumenter blev godtaget. I øvrigt er signaturen ikke artiklens kernepunkt, så det er fint, den trods alt er lidt diskret.

Der er ”ikke opnået fuld national og geografisk ligeberettigelse” (Pálfi/Wolgast 2008:293). Nej, og med god grund. Ikke alle lande har lige stor interesse teatermæssigt. Uden at forklejn fremmede kulturer er der en stribe lande i fx Afrika og Latinamerika, som i deres performative kunst ikke påkalder sig den store opmærksomhed, ud over de urformer, som de oftest deler med nabolande, der er større – og beskrevet i GTL. Men Mellemøsten var og er en akilleshæl, som ingen ville eller kunne skrive om. Netop den islamiske kultur er vanskeligt beskrevet i performativ sammenhæng pga. det religiøse billedforbud og skulle derfor håndteres fra andre vinkler end de gængse. Flere andre leksika havde heller ikke artikler om Mellemøsten, og det blev så desværre den nemme løsning.

Presseskræp og bagsidetekst siger 3.800 opslagsord, og så er der kun 3.659. Ja, det var en fejl. Den stammer fra de første projektbeskrivelser og blev helt overset under korrektoren.

Mht. det tomme kvadrat i petitlinjen som indledning til henvisninger og supplerende oplysninger: Det var helt og aldeles grafikerens valg. Fed type var bandlyst andre steder end i selve opslagsordet, og det ville have været forstyrrende for helhedsindtrykket at fylde siderne med en lang række forskellige typografier.

Det er måske ”lovligt ambitiøst at ville samle ’al tilgængelig viden’ om dansk teater” (Pálfi/Wolgast 2008:295) – ja, det var nok at tage munden for fuld. Men ambitionen manglede ikke.

Mht. offentliggørelse af selektionsprincipper i forordet: Som man vil kunne læse af ovenstående om udvælgelsen af primært de danske kunstnere, var det et emne, som det var nødvendigt at behandle med nænsomhed i bogens omtekst. Den frimodighed, jeg her lægger for dagen (jf. om selektionsprincipperne foroven), ville være uacceptabel læsning for de involverede kunstnere – både dem ”inden for” og dem ”uden for” leksikonet, og for en bredere læserkreds ville en kvalitativ vurdering af en indsats altid være til diskussion. Så det måtte blive i meget vage formuleringer.

Angående stort begyndelsesbogstav ved opslagsordene: *Mea culpa!* Flere af bidragyderne argumenterede passioneret imod, men grafikerens og jeg lænede os op ad det æstetiske synspunkt, at alle nye linjer begynder med stort. Men allerede ved udgivelsen kunne jeg se, at den var gal, så den tager jeg på min kappe. Det vil blive rettet i et evt. nyt oplag.

Endelig er der registrene, listerne osv.: Enhver, der har skrevet bøger, ved, at det er et helvede, for nu at sige det, som det er. De komponenter kan først gennemtænkes og udformes, når værket er helt færdigt. Og på det tidspunkt strammer tidsfrister, grafikere og trykkere står klar, og det hele koger. Da de sidste tekster kom ind, blev hele brødteksten (leksikondelen) konverteret til iLex-format, som også blev brugt til *Den Store Danske Encyklopædi*, men noget mere komplekst sammensat, da GTL’s registre er en del mere udbyggede end encyklopædiens. Men computere tænker nu engang ikke som mennesker, og en forfærdelig masse pillearbejde per håndkraft var den eneste vej frem. Hele sekretariatet sad i flere måneder fra morgen til aften og ordnede registre og lister. Og selvfølgelig skete der fejl. Krydshenvisningerne, som er så afgørende for registrene, er i flere tilfælde også mangelfulde. Alt andet ville have været overmenneskeligt.

Til sidst gik det vældig stærkt, bogen skulle være færdig, og ikke alle beslutninger var lige gennemtænkte. Rækkefølgen af registre og

anden bagtekst er slet ikke rigtig: Registrene burde have stået til sidst, for den slags søger man jo ved at bladre bagfra, mens biografierne over bidragyderne og den såkaldte 'Prisliste' (listen over hæderslegater mv.) burde have fulgt lige efter leksikondelen. Og der burde selvsagt slet ikke være kludder i indholdsfortegnelsens sidetalshenvisninger til registrene. Alt dette vil blive gået grundigt igennem ved en evt. opdatering.

Begravelserne, dvs. de mange ikke-udspecificerede sidetalshenvisninger, var et andet problem, som dog kunne have været *meget værre*. **Hamlet**, som nævnes i anmeldelsen, har mange hundrede flere henvisninger, end der optræder i det pågældende register; dem er der luget godt ud i – i lighed med andre indførsler, som også havde for mange sidetalshenvisninger. Optimalt havde det selvfølgelig været, at alle henvisninger var samlet i emnegrupper, men ingen havde længere overskud eller tid til den slags finesser.

GTL blev trykt i et oplag på 3.500 eksemplarer, og i dag, godt 2 år efter udgivelsen, er der knapt 400 eksemplarer tilbage. Som det fremgår af forordet, har værketets økonomi stort set udelukkende været baseret på sponsorstøtte, som det vil være utænkeligt at regne med til en andenudgave eller et nyt oplag. Løsningen vil derfor formentlig blive en dvd eller en online-version, som hele teksten i øvrigt er forberedt til via iLex. Håbet er så blot, at der trods alt findes penge til en opdatering og en justering af de fejl, som har sneget sig ind, og som jeg er blevet gjort opmærksom på. Det glæder mig meget, og det vil glæde mig endnu mere at kunne honorere Pálfi og Wolgasts store arbejde med anmeldelsen og de mange smukke ord ved i anden omgang at levere et – næsten! – fejlfrit teaterleksikon.

Bibliografi

Leksikografiske opslagsværker

Banham, Martin 1995: *The Cambridge Guide to Theatre*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brauneck, Manfred/Gérard Schneilin 1992: *Theaterlexikon*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.

Corvin, Michel 1998: *Larousse Dictionnaire encyclopédique du théâtre*. Bind I–II. Paris: Larousse.

Den Store Danske Encyklopædi. København: Gyldendal (1994–2001).

- Enciclopedia dello spettacolo*. Bind I–IX. Grundlagt af Silvio D’Amico. Fotografisk genoptryk. Rom: UNEDI-Unione Editoriale 1975–1978.
- Gravesen, Finn/Martin Knakkegaard (red.) 2003: *Gads Musikleksikon*. Bind I–II. København: Gad.
- Kennedy, Dennis 2003: *The Oxford Encyclopedia of Theatre and Performance*. Bind I–II. Oxford: Oxford University Press.
- Nielsen, Kaj 1951: *Teaterordbog: Drama – Teater – Skuespilkunst*. København: Borgen.
- Schepelern, Peter (red.) 1995: *Filmleksikon*. København: Munksgaard & Rosinante.
- Sucher, C. Bernd 1999: *Theaterlexikon: Autoren, Regisseure, Schauspieler, Dramaturgen, Bühnenbildner, Kritiker*. Bind I–II. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Anden litteratur

- Kvam, Kela/Janne Risum/Jytte Wiingard (red.) 1992–1993: *Dansk teaterhistorie*. Bind I–II. København: Gyldendal.
- Pálfi, Loránd-Levente/Karin Wolgast 2008: Alette Scavenius (red.): *Gyldendals Teaterleksikon*. 1. udgave, 1. oplag. København: Gyldendal 2007. I: *LexicoNordica* 15, 291–300.

Alette Scavenius
 mag.art.
 Larslejsstræde 15, 3.
 DK-1451 København K
 alette@scavenius.dk